

Kuidas rääkida koolides holokaustist?

Ühegi aine õpetamiseks pole üht kindlat õiget viisi, ideaalset meetodit, mis sobiks kõikidele õpetajatele ja õpilastele. Käesolev juhend sisaldab pigem juhtnööre ja soovitusi, millest kooliõpetajatel võib olla kasu töökavade koostamisel, võttes arvesse individuaalsete õpilaste õpivajadusi. Käesolevates suunistes tuginetakse mitme holokaustist rääkimise alal kogenud institutsiooni parimale tavale, et käsitleda mõningaid probleeme, mis on õpetajatel seoses selle väga raske teema õpetamisega, ning pakkuda võimalikke lahendusi.

Holokaustialane haridus põhineb uurimisega seotud edusammudel ning on viimase kolmekümne aastaga oluliselt muutunud. Käesolevas dokumendis soovitakse kajastada pedagoogilise arengu ja täiustumise pidevat protsessi ning seega ei kujuta see endast lõplikku sõna selle teema kohta.

Kokkuvõte

- Holokaustist on võimalik lastele edukalt rääkida, ärge kartke seda teemat käsitleda.
- Määratlege holokausti mõiste.
- Looge meeldiv õpikeskkond, kasutades aktiivse ja õpilaskeskse õpetamise meetodeid.
- Muutke ajalugu isikukesksemaks, näitlikustades statistikat lugudega konkreetsetest inimestest.
- Kasutage ellujäänute ütlusi, et muuta ajalugu õpilaste jaoks reaalsemaks.
- Teema sidumine teiste ainetega rikastab õpilaste arusaama holokaustist.
- Asetage ajalugu konteksti.
- Käsitlege teemat laia ja tasakaalustatud vaatenurga alt.
- Olge oma keelekasutuses täpne ja nõudke sama õpilastelt.
- Eristage holokausti ajalugu ja õppetunde, mida sellest võiks saada.
- Vältige lihtsaid vastuseid keerulisele ajaloole.
- Võimaldage õpilastel kasutada algallikaid.
- Õpilasi tuleks hoiatada, et paljud tõendid holokausti kohta on pärit kurjategijatelt.
- Julgustage õpilasi kriitiliselt analüüsima holokausti eri tõlgendusi.
- Suhtuge tähelepanelikult kirjaliku ja visuaalse sisu asjakohasusse ning ärge kasutage õudusttekitavaid pilte, et innustada õpilasi holokausti uurima.
- Vältige ühe grupi kannatuste võrdlemist teise grupi omadega.
- Võimaldage õpilastel uurida ohvrite mitmesuguseid reaktsioone, sealhulgas natsivastase tegevuse eri vorme.
- Ärge piirduge holokausti käsitlemisel üksnes juutidega.
- Selgitage, et holokaust ei olnud vältimatu.
- Ärge üritage selgitada kurjategijate käitumist, kirjeldades neid kui ebainimlikke koletisi.
- Eristage kindlasti kunagisi kurjategijaid ning Euroopa ja muude riikide praegusi ühiskondi.
- Innustage õpilasi uurima kohalikku, piirkondlikku, riigi ja maailma ajalugu ning mälestusi.

- Paluge oma õpilastel osaleda riiklikes ja kohalikes mälestamistraditsioonides ning arutleda nende üle.
- Valige asjakohane õppetegevus ning vältige selliste harjutuste kasutamist, kus õpilased peavad samastuma kurjategijate või ohvritega.
- Vältige mineviku eitamise legitimeerimist.
- Olge teadlikud kõikide õppematerjalide, sealhulgas interneti võimalustest ja piirangutest.
- Tehke vahet ajalooliste ja praeguse aja sündmuste vahel ning vältige ajalooväliseid võrdlusi.
- Suhtuge tähelepanelikult õpilaste muredesse.

Holokaustist on võimalik lastele edukalt rääkida, ärge kartke seda teemat käsitleda

Paljud õpetajad ei taha eriti holokausti ajalugu oma õpilastega arutada selle teema õpetamise eeldatavate raskuste tõttu. Neid hirmutab selle tragöödia ulatuse, seotud arvude suuruse ning inimeste sedavõrd häbiväärse käitumise selgitamine. Nad ei tea, kuidas avaldada õpilastele mõju neid traumeerimata; nad muretsevad õpilaste võimaliku reaktsiooni pärast teemale ning selle pärast, kuidas tulla klassis toime ebasobiva käitumisega, nagu itsitamine või antisemitistlike või rassistlike märkuste tegemine.

Selle teema käsitlemist ei maksa karta. Kuigi see võib tunduda hirmutav, on kogemused näidanud, et holokaustist saab õpilastele edukalt rääkida ja sellel võivad olla väga positiivsed tulemused.

Määratlege holokausti mõiste

Holokausti täpne määratlemine on väga oluline. Paljud õpetajad kasutavad seda mõistet väga laias tähenduses kõikide natside tagakiusamise ohvrite kohta. Enamik seda perioodi uurivatest ajaloolastest aga kasutavad siiski täpsemat määratlust (vt tööühma suunised „What to teach“ („Mida õpetada?“)).

Õpilased peaksid teadma, et paljude jaoks on holokausti mõiste problemaatiline. Holokaust on piiblis kirjeldatud ohverdus ning selle sõna kasutamisel võib tekkida mulje, et juutide massimõrv oli teatav märterlus, kuid holokaustis ei olnud midagi püha. Ka teisi termineid tuleks kasutada ettevaatusega. Mõiste „lõplik lahendus“ kasutamine tähendab tapjate keele ülevõtmist, „genotsiid“ võib tunduda natside rassikontseptsiooni aktsepteerimisena. Paljud eelistavad heebreakeelset sõna „shoah“, mis tähendab „katastroofi“ ning millel ei ole religioosset tähendust.

Looge meeldiv õpikeskkond, kasutades aktiivse ja õpilaskeskse õpetamise meetodeid

Holokaust muudab küsitavaks paljud eeldused, mis noortel võivad seoses ühiskonna, progressi, tsivilisatsiooni ja inimeste käitumisega olla. Õpilased võivad asuda kaitsepositsioonile, neil võivad tekkida negatiivsed tunded või võivad nad mitte tahta natsiajastu või holokausti ajaloosse süüvida. Usalduslik keskkond on selliste probleemide avalikuks käsitlemiseks ja arutamiseks oluline.

Oluline on luua avatud õppekeskkond, kus õpilastele jäetakse mõtlemisaega ja -vabadust, kus neid innustatakse küsima küsimusi, arutama oma mõtteid ja hirme ning jagama ideid, arvamusi ja muresid.

Õppetegevus peaks olema õpilaskeskne. Õpetajal peaks olema vahendaja, mitte jutustaja roll ning noori tuleks innustada õppetegevuses aktiivselt osalema. Ajalugu ei ole teadmiste kogum, mille õpetajad peavad õpilastele pähe taguma, vaid see peaks olema avastusretk, kus noored loovad enda uurimissuunad, analüüsivad eri teabeallikaid, arutavad eri tõlgendusi ja sündmuste kujutamisi ning leiavad oma vastused problemaatilistele ajaloolistele ja moraalsetele küsimustele.

Muutke ajalugu isikukeskseks, näitlikustades statistikat lugudega konkreetsetest inimestest

Statistilised uuringud on olulised ning õpetajad peaksid leidma viisi, kuidas muuta holokausti ulatus ja sellega seotud arvud õpilaste jaoks reaalsemaks. Paljudel noortel on siiski raske holokausti tragöödiaga suhestuda, kui see esitatakse üksnes statistiliste näitajatena.

Õpilastele tuleks anda võimalus näha natside poolt tagakiusatuid mitte näota ohvrite massina, vaid indiviididena. Kasutage juhtumikirjeldusi, ellujäänute ütlusi ning kirju ja päevikuid sellest ajast, et näidata inimeste kogemusi ning hoolitseda selle eest, et õpilased mõistaksid, et iga statistilise arvu taga oli reaalne inimene oma eluga enne holokausti, oma sõprade ja perega. Rõhutage alati ohvrite inimväärikust.

Holokausti uuringud, milles jäetakse vaidlustamata stereotüüpilised arusaamad, et kõik kurjategijad olid hullud või sadistid, kõik päästjad oli kangelased, vaprad, head ja lahked ning kõik kõrvalseisjad apaatsed, tekitab ohu, et mineviku inimesed dehumaniseeritakse ning et neid võetakse pigem karikatuuride kui tegelike inimestena.

Keskenduses üksikisikute lugudele, nende moraalsetele dilemmadele ja tehtud valikutele, saavad õpetajad tuua holokausti ajaloo noortele lähemale ja muuta selle huvitamaks ning tänapäeva elu seisukohast asjakohasemaks.

Kasutage ellujäänute ütlusi, et muuta ajalugu õpilaste jaoks reaalsemaks

Paljudes riikides elab veel tänapäevalgi holokausti üleelanuid. Kui teil õnnestub nendega ühendust saada ja tundi kutsuda, on teil võimalik anda õpilastele eriline ja võimas hariduslik kogemus. Kohtumine kellegagi, kes on läbi elanud midagi, mida me ei suuda ettegi kujutada, võib tekitada õpilastest tõelist empaatiat. On mitu organisatsiooni, mis võivad aidata kutsuda holokausti üleelanu kooli rääkima.

Arvestades aga holokausti üleelanute vanust, ei pruugi õpilastele sellise otsese kontakti võimaldamine olla siiski teostatav. Sellisel juhul peaksid õpetajad uurima isiklike holokausti lugude edastamiseks videomaterjali kasutamise võimalusi. Ka teistel isikutel, kes olid holokaustiga otseselt seotud või kes nägid neid sündmusi ise pealt, on rääkida olulisi lugusid. Kui teil õnnestub kutsuda klassi ette rääkima päästjaid, vabastajaid või teisi, rikastavad nende isiklikud lood oluliselt õpilaste arusaama holokaustist.

Kui otsustate kutsuda kellegi klassile oma isiklikest kogemustest rääkima, vestelge temaga enne tundi, et olla kindel, kas ta suudab rühma ees esineda ja saab aru tegevuse hariduslikest eesmärkidest.

Valmistage klass ette, et õpilased suhtuksid külalisse austavalt ja hindaksid tema esinemist. Õpilased peaksid aru saama, et hoolimata ajast, mis on nendest sündmustest möödunud, on külalisel nii isiklikest kogemustest siiski raske rääkida.

Hoolitsege selle eest, et õpilastel oleksid nende ajaloosündmuste kohta head taustateadmised. Võimalust kohtuda tunnistajatega ei tohiks kasutada esmajoones selle perioodi ajaloosündmuste tutvustamiseks – enamasti ei ole sellised inimesed koolitatud ajaloolased ega õpetajad ning nende kogemused ei pruugi olla tüüpilised enamikele holokausti aja inimestele. Õpilastel on hoopis haruldane võimalus kohtuda kellegagi, kes nägi ja koges neid sündmusi ise, ja kuulata nende ainulaadset isiklikku jutustust.

Innustage õpilasi küsima holokausti üleelanult küsimusi mitte üksnes tema läbielamiste kohta holokausti ajal, vaid ka elu kohta enne ja pärast seda, et nad saaksid aimu temast kui tervikust inimesest ja kuidas ta on üritanud oma kogemustega edasi elada.

Kuigi ühe inimese loo põhjal ei ole võimalik teha üldistusi, võib holokausti üleelanu, päästja või vabastajaga kohtumine aidata muuta need ajaloolised sündmused noorte õpilaste jaoks reaalsemateks, tuues esile asjaolu, et see tragöödia juhtus tavaliste inimestega.

Teema sidumine teiste ainetega rikastab õpilaste arusaama holokaustist

Holokausti sündmused on seotud inimkäitumise nii paljude aspektidega, mistõttu on see äärmiselt oluline paljude eri ainete õpetajate jaoks. Kuigi kindlad teadmised ajaloost peavad olema holokausti uurimise aluseks, ei kuulu see teema üksnes ajaloolaste töövaldkonda. Kujundlikud seosed eri valdkondade vahel võivad parandada töökava, kasutades eri valdkondade eriteadmisi, käsitledes holokausti eri vaatenurkade alt ning toetudes teistes tundides saadud ideele ja teadmistele.

Lood holokaustist illustreerivad inimkäitumise äärmusi, viha ja julmust, kuid ka vaprust ja inimlikkust. Holokaustist rääkimine ajalootunnis tekitab tugevaid tundeid, mida õpilastel võib olla parem väljendada loominguliselt ja kujundlikult luule, kunsti ja muusika kaudu. Holokaust tekitab olulisi moraalseid, teoloogilisi ja eetilisi küsimusi, mida õpilased võiksid käsitleda religiooniõpetuse või kodanikuõpetuse tundides.

Kooskõlastades teema käsitlemise eri ainete vahel ja tuginedes teiste ainete õpetajate kogemustele, jagate töökoormust ja rikastate õpilaste arusaama holokaustist.

Asetage ajalugu konteksti

Holokausti esinemist tuleb uurida Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis, et anda õpilastele arusaam sündmustest ja tingimustest, mis sellele kaasa aitasid.

Käsitlege teemat laia ja tasakaalustatud vaatenurga alt

Holokaust ei olnud ühtne sündmus, vaid oli riigiti ja eri ajahetkedel väga erinev (vt töörühma suunised „What to teach“ („Mida õpetada?“)).

Olge oma keelekasutuses täpne ja nõudke sama õpilastelt

Holokausti kohta on palju müüte ning õpilastel võib olla selle teema kohta mitmesuguseid eelarvamusi. Keelekasutuse järjepidevusetus võib selliseid väärarusaamu süvendada.

Vältige kurjategijate kasutatud väljendite kasutamist, et mitte peegeldada nende seisukohti. Termineid nagu „lõplik lahendus“ võib tsiteerida ja kriitiliselt analüüsida, kuid neid ei tohiks kasutada ajaloosündmuse kirjeldamiseks.

Määratlused on tähtsad, kuna need nõuavad täpsust ja selget mõtlemist. Üks näide on sõna „laager“ kasutamine. Kuigi paljud inimesed surid natside ja nende partnerite loodud laagrites, ei olnud kõik neist teadlikult ehitatud tapmiskeskusteks. Olemas olid näiteks kontsentratsioonilaagrid, sunnitöölaagrid ja ajutised laagrid. Eri laagrid toimusid eri aegadel erinevalt. Oluline on, et õpetajad oleksid selle ajastuga seotud eri laagrite ja nendes toimunud tegevuse kirjeldamisel täpsed ning väldiksid laagrite üldistamist.

Eristage holokausti ajalugu ja õppetunde, mida sellest võiks saada

Kindlasti tuleb teha vahet holokausti ajaloo ja selle uurimisel saadavate moraalsete õppetundide vahel. Kui ajalugu liigselt lihtsustada või vormida eesmärgiga edastada paremini teatavat moraalset õppetundi, mida õpetajad soovivad oma õpilastele õpetada, tekib ajaloo moonutamise oht.

Nende sündmuste õppimine võib muuta noored tundlikuks tänapäeval esinevate eelarvamuste ja ebaõigluse ilmingute suhtes; holokaust võib sundida õpilasi mõtlema stereotüüpide, müütide ja valearusaamade üle ning võimaldab neil võrrelda esinevaid eelarvamusi ajalooliste tõenditega. Kuid moraalsed õppetunnid ei ole püsivad, kui need ei tugine täpsetele ja objektiivsetele ajaloolistele andmetele.

Peaksime õpilastelt eeldama ajaloo uurimist, mis paljastab neile selle maailma keerukuse, kus tehti selliseid valikuid ja langetati selliseid otsuseid. Õpilastele tuleks tutvustada tegelikke dilemmasid, mis inimestel tol ajal olid. Vaid nii on võimalik mõista inimeste tegusid (ja tegevusetust) tolle aja kontekstis ning üksnes siis saame teha selle põhjal tänapäeva jaoks olulisi järeldusi.

Vältige lihtsaid vastuseid keerulisele ajaloolole

Soov kogemustest õppida tekitab holokausti kohta liiga lihtsate selgituste andmise ohu, misjuures jäetakse arvestamata ajaloolise kontekstiga, milles selliseid otsuseid tehti. Selline lähenemine võib vähendada õpilaste arusaama keerukatest sündmustest ja viia lihtsustatud järeldusteni õigest ja valest, nagu „holokaust juhtus, kuna inimesed ei teinud õigeid moraalseid otsuseid“, põhjustades ajaloo pealiskaudse käsitlemise.

Õpilased peaksid uurima ajaloolisi küsimusi. See võib hõlmata küsimist, miks oli juutide saatus riigiti niivõrd erinev, ning Saksa okupatsiooni uurimist eri riikides. Sellised uurimised tõstatavad kahtlemata moraalseid küsimusi, kuid õpilasi tuleb manitseda

suhtuma minevikku alandlikkusega. Lihtne on hukka mõista neid, kes keeldusid juutidest naabrite varjamisest või aitamisest, kuid kõrvalseisjate kiire moraalne hukkamõistmine ei tekita sügavamat arusaamist ajaloost ega tee õpilastest paremaid kodanikke.

Arvestades selle perioodi ajaloo keerukust, tuleks õpilastele anda võimalus uurida holokausti süvitsi, sealhulgas päästjate dilemmasid, kes pidid iga päev otsustama, kas jätkata enda ja oma pere eluga riskeerimist, et aidata neid, kes olid peidus; miks ei teinud liitlased juutide päästmiseks rohkem; miks koostasid mõned Judenräte liikmed nimekirju kaasjuutidest nende deporteerimiseks surmalaagritesse; miks ei teinud suurem osa okupeeritud riikide elanikest midagi juutidest naabrite päästmiseks ning miks osalesid tavalised mehed ja naised vabatahtlikult massimõrvas.

Sellele keerulisele teemale ei leidu alati lihtsaid vastuseid ning paljudel juhtudel tekib küsimusi rohkem kui vastuseid. Noorte jaoks on oluline mõista, et mõnele küsimusele ei olegi vastust.

Võimaldage õpilastel kasutada algallikaid

Kurjategijatest, ohvritest, päästjatest ja kõrvalseisjatest annavad aimu toleaeagsed kirjad, päevikud, ajalehed, kõned, kunstiteosed, käsud ja ametlikud dokumendid. Algallikad on oluline vahend minevikus elanud inimeste motivatsiooni, mõtete, tunnete ja tegude sisukaks uurimiseks ning selleks, et üritada tõsimeelselt mõista valikuid, mis tehti, ning miks juhtus see, mis juhtus.

Õpilastel peaks olema võimalik kriitiliselt analüüsida algallikaid ja saada aru, et analüüs, tõlgendamine ja hindamine peab põhinema ajalooliste tõendite objektiivsel käsitlemisel.

Õpilasi tuleks hoiatada, et paljud tõendid holokausti kohta on pärit kurjategijatelt

Palju tõendeid holokausti kohta, näiteks kirjalikud dokumendid, fotod või filmid, on pärit natsidelt, nii et nende puhul on oht vaadata minevikku vaid läbi kurjategijate silmade. Kui sellisesse materjali ei suhtuta ettevaatusega, võime hakata nägema ohvreid läbi natside silmade – objektide, alaväärsete ja dehumaniseerituna.

Selline materjal tuleb asetada konteksti ja õpetajad peavad arvestama laste kognitiivse ja emotsionaalse küpsusega, tagades, et sellise visuaalse materjali kasutamine on asjakohane, õpilased on hästi ette valmistatud võimalikuks emotsionaalseks mõjuks, mida need võivad avaldada, ning noortele antakse aega järele mõelda ja võimalus oma reaktsioone hiljem arutada.

Tagada tuleks tasakaal selliste dokumentide ja fotode ning ohvrite päevikute, kirjade, fotode ja muude tõendite vahel, et mitte summutada ohvrite häält.

Julgustage õpilasi kriitiliselt analüüsima holokausti eri tõlgendusi

Õppetööd mõjutab laiem kultuuritaust ning holokausti kujutatakse väga mitmesugustel viisidel. Kollektiivset mälu kujundavad nii akadeemiline kui ka populaarteaduslik ajalugu, mängufilmid, massimeedia, dokumentaalfilmid, kunst, teater, romaanid, mälestused ja muuseumid. Igat tõlgendust mõjutavad olud, kus midagi tõlgendatakse,

ning see võib öelda sama palju tõlgenduse esitamise aja ja koha kui tõlgendatavate sündmuste endi kohta.

Oluline on, et õpilased arutleksid selle üle, kuidas ja miks on minevikku sellisel viisil kujutatud, millistel tõenditel see põhineb ja mis on olnud selle kujutusviisi levitajate eesmärk. Õpilased peaksid mõistma, et kuigi ajaloolised vaidlused on teatavates valdkondades õigustatud, ei tähenda see, et kõik tõlgendused on võrdselt õiged (vt punkti mineviku eitamise legitimeerimise kohta).

Suhtuge tähelepanelikult kirjaliku ja visuaalse sisu asjakohasusse ning ärge kasutage õudusttekitavaid pilte, et innustada õpilasi holokausti uurima

Holokausti tsenseerimata piltide kasutamine eesmärgiga šokeerida ja hirmutada on alandav ohvritele ning hoolimatu õpilaste suhtes. Nii holokausti ohvrite kui ka kuulama sunnitud õpilaste vastu austuse näitamiseks tuleb hoolikalt kaaluda, mis oleks asjakohane materjal. Õpetajad, kes on pühendanud palju aega suhete loomisele oma õpilastega, riskivad usalduse kuritarvitamisega, kui näitavad lastele kõige hirmsamaid ja häirivamaid pilte. Just sellist liiki materjal võib tekitada stressi ja piinlikkust, mis võib põhjustada klassis närvilist itsitamist ja ebakohaseid märkusi.

Holokaustist saab edukalt rääkida, näitamata pilte paljaste laipade hunnikutest, ning sellise visuaalse materjali liigne kasutamine võib olla kahjulik. Šoki ja tülgastuse tekkimine ei kujuta endast tõenäoliselt kasulikku õppekogemust. Sellel võib aga olla dehumaniseeriv mõju ning see võib süvendada juutide nägemist ohvritena.

Kui õpetajad otsustavad kasutada hirmsat visuaalset materjali, peaksid nad tegema seda üksnes juhul, kui sel on õpilaste jaoks selge hariduslik väärtus.

Vältige ühe grupi kannatuste võrdlemist teise grupi omadega

Et sellest perioodist saadud universaalsetest õppetundidest tõepoolest aru saada (eeldades, et holokausti tundmaõppimisega muutuvad noored tundlikumaks tagakiusamise, diskrimineerimise ja viha suhtes tänapäeva maailmas), tuleks töökavaga hõlmata natside tagakiusamise kõikide ohvrite kogemused ja sellise tagakiusamise ideoloogiline taust.

Konkreetselt juutide kogemus on seotud diskrimineerimise, majandusliku ärakasutamise, tagakiusamise ja mõrvamisega, mis tulenes natside antisemitismist, kuid muud, tänapäeva ühiskonna seisukohast võrdselt tähtsad viha ja sallimatuse ilmingud on seotud teiste gruppidega: näiteks natside tagakiusatud ja mõrvatud mustlased, homoseksuaalid, kommunistid, poliitilised dissidendid ja sotsiaalsed nonkonformistid.

Käsitleda tuleb kõiki natside tagakiusamise ohvreid neid juutidega võrdlemata. Kannatusi ei saa hierarhiseerida, ei natside ajal ega holokausti ja muude genotsiidide lõikes.

Natside tagakiusamise teiste ohvrite kogemust ei tohiks taandada üheks lisatunniks, käsitledes kõiki gruppe koos. Nende gruppide kogemused tuleks hoopis ühendada juutide tagakiusamise looga, uurides näiteks sarnasusi ja erinevusi juutide ja mustlaste

genotsiidi vahel või seost natside eutanaasia programmi töötajate ja meetodite ning Ida-Euroopa surmalaagrite vahel.

Seejuures ei tohiks mitte üksnes tunnistada teiste ohvrite tagakiusamist, vaid see peaks aitama ka aru saada juutide kogemuse iseärasusest ja asetada holokausti laiemasse ajaloolisse konteksti. Täpselt nii, nagu ei ole võimalik selgitada juutide massimõrva ilma Teise maailmasõja kontekstiga, ei piisa selle sündmuse uurimisest eraldi teiste ohvrite tagakiusamisest.

Võimaldage õpilastel uurida ohvrite mitmesuguseid reaktsioone, sealhulgas natsivastase tegevuse eri vorme

Natside tagakiusamise vastu võideldi mitmel viisil alates relvastatud vastupanust kuni inimväärkuse säilitamiseni ka getode ja laagrite kõige ekstreemsemates tingimustes. Natside ohvrid ei talunud alati tagakiusamist passiivselt. Oluline on uurida, kuidas ohvrid käitusid, nende tegevusvabaduse piire ja juutide vastupanu eri vorme.

Ärge piirduge holokausti käsitlemisel üksnes juutidega

Holokausti sündmused tuleks asetada ajaloolisse konteksti. Selleks et teha selgeks, et juutidel on pikk ajalugu ja rikas kultuuripärand ning et õpilased ei peaks juute üksnes natside tagakiusamise dehumaniseeritud ja alavääristatud ohvriteks, tuleb rääkida elust enne ja pärast holokausti. Noored peaksid aru saama, kui palju on tänapäeva maailma kultuur kaotanud Euroopa juutide rikaste ja viljakate kogukondade hävitamise tõttu.

Selgitage, et holokaust ei olnud vältimatu

Asjaolu, et ajaloos selline sündmus toimus ja et see on dokumenteeritud õpikutes ja filmides, ei tähenda, et see pidi juhtuma. Holokaust toimus, kuna üksikisikud, grupid ja rahvad otsustasid tegutseda või mitte tegutseda. Sellistele otsustele keskendumine annab täpsema pildi ajaloost ja inimloomusest ning aitab õpilastel kriitiliselt mõelda.

Ärge üritage selgitada kurjategijate käitumist, kirjeldades neid kui ebainimlikke koletisi

Holokausti panid toime inimesed inimlikel põhjustel. Holokaustis osalenud inimeste inimsus tuleb taastada: näha ohvreid, päästjaid, kaasosalisi, kõrvalseisjaid ja kurjategijaid tavaliste inimestena erakordsetes oludes. See ei tähenda kurjategijate käsitlemist normaalsetena, vaid mõistmist, et suurem osa neist ei olnud sadistlikud psühhopaadid ning abstraktne „kurjus“ ei ole toimunule piisav seletus.

Raskem küsimus on see, kuidas on inimlikult võimalik, et tavalised mehed ja naised, armastavad isad ja abikaasad osalesid vabatahtlikult süütute meeste, naiste ja laste tapmises?

Kurjategijate motivatsiooni tuleb uurida süvitsi ning õpilased peaksid kasutama algdokumente, juhtumikirjeldusi ja biograafiaid, et hinnata ideoloogiat, antisemitismi, auahnuse, kaaskodanike surve, majandusliku kasu, kuritegeliku psühhopaatoloogia ja muude tegurite rolli selgitamisel, miks inimesed nii käitusid.

Eristage kindlasti kunagisi kurjategijaid ning Euroopa ja muude riikide praegusi ühiskondi

Õpilastel ei tohiks tekkida arvamust, et kõik sakslased olid natsid või pooldasid genotsiidi. Neil peaks olema võimalik uurida Saksa rahva erinevaid reaktsioone natside poliitikale: sealhulgas entusiastlik toetus, koostöö, rahulolematuse, apaatia ja aktiivne vastupanu.

Oluline on teha vahet kunagise ja praeguse Saksamaa vahel. Holokausti sündmused tuleb asetada ajaloolisse konteksti, nii et praeguse Saksamaa elanikke, poliitikat, ühiskonda ja kultuuri eristatakse selgelt natside omast.

Õpilased peaksid aru saama ka sellest, et antisemitism on ülemaailmne ja sajanditevanune nähtus ning et Euroopas oli palju mittesakslastest kurjategijaid ja vabatahtlikke kaasosalisi. SS-laste üksustes või kontsentratsioonilaagrite valvuritena töötasid ka teistest rahvustest isikud, kohalik politsei aitas koondada juute ja deporteerida neid surmalaagritesse, mõnikord alustasid kohalikud elanikud juutidest naabrite vastu pogromme või reetsid peidupaikades varjuvad juudid. Valitsused tegid Natsi-Saksamaaga koostööd ja aitasid mõrvadele omal algatusel kaasa.

Innustage õpilasi uurima kohalikku, piirkondlikku, riigi ja maailma ajalugu ning mälestusi

Kui elate riigis, kus holokaust toimus, rõhutage sealseid erisündmusi selle perioodi kohaliku ajaloo kontekstis, jätmata välja holokausti Euroopa mõõdet. Uurimine peaks hõlmama ohvrite, päästjate, kurjategijate, kaasosaliste, vastupanu osutajate ja kõrvalseisjate kogemusi ning käsitlema, kui suures ulatuses on need inkorporeeritud kohalikkude, piirkondlikkude või riiklikkude mälli ja ajalookäsitlusse.

Kui elate riigis, mis kuulus liitlaste poolele või mis oli Teises maailmasõjas neutraalne, julgustage õpilasi vaatama üle selle perioodi riiklikku ajalookäsitlust. Miks ei võtnud riigid 1930–1940ndatel vastu rohkem põgenikke? Miks ei olnud juutide päästmine liitlaste üks sõjalisi eesmärke? Kas Euroopa juutide päästmiseks oleks saanud rohkem teha?

Paluge oma õpilastel osaleda riiklikes ja kohalikes mälestamistraditsioonides ja arutleda nende üle

Holokausti mälestuspäev on näiteks võimalus korraldada põlvkondadevahelisi projekte, toetada arutelu pereliikmete vahel asjakohaste tänapäeva probleemide üle ning soodustada muid üksteiselt õppimise viise.

Lisaks võimalusele viia holokausti uurimine klassist kohalikkude kogukonda võivad sellised sündmused saada ise uurimise ja õppimise teemaks. Õpilastelt võib paluda analüüsida, kuidas kujundavad mälu ja mälestamist kultuurimõjud, kuidas nende kogukond otsustab oma minevikku meenutada, kuidas eri rühmad teevad valiku ajaloost ja loovad oma lood, kas nende rahvas arutab oma mineviku raskeid aspekte ja kuidas sellised mälestamised erinevad mälestamistest teistes riikides.

Valige asjakohane õppetegevus ning vältige selliste harjutuste kasutamist, kus õpilased peavad samastuma kurjategijate või ohvritega

Kuigi empaatiale rõhuv tegevus võib olla väga tõhus meetod noortes ajaloo vastu huvi tekitamiseks, tuues esile inimeste kogemusi ja reageerimist mineviku sündmustele, tuleb suhtuda sellise tegevuse valimisse nii tundliku teema nagu holokaust käsitlemisel äärmiselt ettevaatlikult.

Kasulik võib olla mängida neutraalse riigi kodanike rolle: ajakirjanik, kes kirjutab ajalehte artiklit juutide tagakiusamise kohta; mures kodanik, kes kirjutab oma poliitilisele esindajale; kampaaniakorraldaja, kes üritab kujundada avalikku arvamust. Selline tegevus võib motiveerida õppimist ja tuua ka esile võimalikud tegevusvõimalused, mida õpilased saavad kasutada seoses sündmustega, mis neile tänapäeva maailmas muret valmistavad.

Õpetajad peavad siiski endale teadvustama, et osad noored võivad ennast holokausti sündmustega liigselt samastada, vaimustuda natside võimust ja isegi nn hiilgusest või näidata üles morbiidset huvi ohvrite kannatuste vastu. Loomingulise kirjaliku töö või rollimängude oht seisnebki selles, et need kannustavad õpilasi ette kujutama otsesest osalemist holokaustis. Õpilaste loomingulise väljenduse kasutamine õppekavaüleselt võib olla kasulik, kuid õpetajad peaksid kindlaks määrama selged eesmärgid. Tihti kipuvad empaatiapõhised harjutused olema halvasti ja pedagoogiliselt valesti üles ehitatud, kuna tegelikult on meil võimatu ette kujutada, välja arvatud väga pealiskaudsel viisil, mida me tunneks olukorras, mis jääb meie enda elukogemusest niivõrd kaugele.

Sellised meetodid jäävad ka tõelise empaatia varju, mida paljud õpilased võivad tunda isiklike lugude kuulmisel, juhtumikirjelduste ja üleelanute jutustuste uurimisel.

Vältige mineviku eitamise legitimeerimist

Holokausti eitamisel on ideoloogilised põhjused. Eitajate strateegia on külvata kahtluse seemet ajalooliste tõendite tahtliku moonutamise ja vale esitamise kaudu. Õpetajad peaksid olema ettevaatlikud, et mitte anda kogemata eitajatele õigust eksitavas arutelus osalemise kaudu.

Eitajatele ei tohiks anda arvamuse esitamise võimalust – ärge käsitlege holokausti eitamist kui legitiimset ajaloolist väidet või üritage lükata eitajate seisukohad ümber tavalise ajaloolise arutelu ja ratsionaalse põhjendamise kaudu.

Paljud õpetajad usuvad siiski, et holokausti eitamise nähtust tuleks koos õpilastega uurida, kas seetõttu, et noored ise selle küsimuse tõstatavad, või kuna õpetajad kardavad, et õpilased võivad selliseid seisukohti kuulda hiljem, ning siis oleksid nad eitajate retoorika ja nende eksitamisvõime suhtes ette valmistamata.

Kui see on nii, tuleks holokausti eitamist käsitleda holokausti ajaloost eraldi. Seda võiks käsitleda eraldi plokis, kus räägitakse antisemitismi arenemise eri vormidest aja jooksul, või meediauuringute projektina, millega uuritakse poliitilistel, sotsiaalsetel või majanduslikel põhjustel kasutatavat manipuleerimist, tõendite vale esitamist ja moonutamist.

Olge teadlikud kõikide õppematerjalide, sealhulgas interneti võimalustest ja piirangutest

Kontrollige hoolikalt õppematerjalide ajaloolist täpsust. Antisemitism, homfoobia ja sallimatus mustlaste suhtes on paljudes ühiskondades laialt levinud ja seda võib esineda ka teie klassis. Olge valmis selleks, et õpilastel võib olla selliseid eelarvamusi, ning valige hoolikalt õppematerjali, et need ei võimendaks natside propaganda tutvustamise ja hirmsaid kuritegusid kajastavate fotode kaudu tahtmatult negatiivset suhtumist ohvritesse. Hoolitsege selle eest, et õppematerjal sisaldaks isiklikke lugusid ja juhtumikirjeldusi, mis muudavad küsitavaks ja kummutavad ohvrirühmade negatiivsed stereotüübid.

Lisaks trükimaterjalile võib väärtuslik õppe- ja uurimisvahend olla internet. Siiski peaksid õpetajad olema interneti kasutamisel ettevaatlikud, kuna seal on väga palju näiliselt usaldusväärseid lehti, mille sisu on kirjutatud ja mida haldavad holokausti eitajad või antisemiidid. Õpetajad peaksid hoiatama noori sellise võimaluse eest, teavitades neid, et mõningad otsingumootorid võivad anda ebausaldusväärseid tulemusi, ning aitama neil teha kindlaks legitiimsed ja usaldusväärsed lehed.

Õpetajad peaksid rõhutama vajadust kriitiliselt hinnata kõiki teabeallikaid ning arvestada kontekstiga, milles teave on esitatud. Julgustage õpilasi küsima järgmisi küsimusi. Kes on teabe autor? Mis on veebilehe eesmärk? Kas on olemas tegevusprogramm? Kui jah, siis kuidas mõjutab see teabe valikut ja esitust?

Soovitage usaldusväärseid lehti, mida olete kontrollinud. Kasulik lähtepunkt on rahvusvahelises andmestikus loetletud organisatsioonide veebilehed, kust leiab linke teistele mainekatele lehtedele.

Tehke vahet ajalooliste ja praeguse aja sündmuste vahel ning vältige ajalooväliseid võrdlusi

Paljude haridustöötajate peamine motivatsioon holokaustist rääkimiseks on võimalus muuta noored tundlikuks ebaõigluse, tagakiusamise, rassismi, antisemitismi ja viha muude vormide ilmingute suhtes tänapäeva maailmas. Holokausti peetakse tihti moraalseks põhjaks, kurjuse paradigmat. Kuigi selliste universaalsete õppetundide omandamine võib olla oluline osa holokausti õppimisel, peaksid õpilased aru saama ka sündmuste erinevustest, tegema vahet konkreetse ja universaalse vahel.

Tänapäeval kiputakse kasutama sõna „holokaust“ igat liiki kohutavate sündmuste, jõleduste ja inimtragöödiate kohta. Selline suundumus tuleneb osaliselt keele piiratudusest selliste sündmuste täpsel kirjeldamisel ning osaliselt teabe vähesusest ja holokausti ajaloo vähesest tundmisest. Kahjuks on holokausti termini ülekasutamine mõnikord muutunud triviaalseks või isegi eksitavaks ning selle termini vale kasutamine tekitab valede võrdluste kaudu natside kuritegude raskuse vähendamise riski.

Holokaustist rääkimine võib tekitada noortes kasulikke seoseid tänapäeva maailmaga: inimõiguste rikkumist natside ajal (eriti enne sõda) võib vabalt võrrelda eelarvamuste, diskrimineerimise ja tagakiusamise ilmingutega tänapäeval.

Genotsiid on siiski selgelt ja täiesti erinev tsiviilõiguste kaotamisest. Loomulikult on toimunud teisigi genotsiide ning õigustatud on küsida näiteks, millised on sarnasused ja erinevused holokausti ja Rwandas toimunud genotsiidi vahel. Õpilased peaksid siiski aru saama, et mitte iga traagiline sündmus ei ole genotsiid, ning hoiduma valede seoste tegemisest.

Olge valvel, et ei tehtaks pealiskaudseid võrdlusi ega tekiks muljet, et saame valida tegevussuuna vaid mineviku sündmuste alusel. Elame keerulisel ajal ja teeksime õpilastele karuteene, kui nad hakkaksid uskuma, et ajaloo õppetunnid on nii selged, et need pakuvad lihtsaid lahendusi ka praegu.

Suhtuge tähelepanelikult õpilaste muredesse

Õpilased, kes tunnevad, et nende enda rahva või grupi kannatusi ei ole käsitletud, ei pruugi tahta kuulata teiste tagakiusamisest ja mõrvamisest. Oluline on õppida muud rassismi, orjastamise, tagakiusamise või koloniseerimise ajalugu, mis on teie õpilaskonna jaoks eriti oluline.

Osad õpetajad muretsevad, et holokaustist rääkimine võib ärritada noori, kes ekslikult võrdustavad juutide kannatused natside tagakiusamise ajal Iisraeli poliitikaga Palestiina aladel. See ei ole siiski põhjus holokaustist rääkimise vältimiseks.

Kuigi võib loota, et holokausti käsitlemine klassis muudab õpilased tundlikuks ebaõigluse, tagakiusamise, eelarvamuste ja inimõiguste rikkumise ilmingute suhtes tänapäeval, peaksid õpetajad suhtuma ettevaatlikult ajaloo politiseerimisse ja holokausti kasutamisse mõne kampaania edendamiseks.

Õpetajad peaksid suhtuma tähelepanelikult õpilaste tunnetesse ja arvamustesse seoses küsimustega, mis neile tõeliselt muret valmistavad. Nad peaksid olema valmis uurima tänapäeva maailma konfliktide põhjuseid ning noortele tuleks anda võimalus neid küsimusi avalikult arutada. Eristada tuleks aga eri konfliktide olemust ja põhjuseid.

Loomulikult soovime, et meie noortest kasvaksid aktiivsed ja osalevad kodanikud. Holokausti kasutamine selliste positiivsete hoiakute soodustamiseks võib olla aga vastupidise mõjuga ja tekitada abituse tunnet, kui õpilastele ei anta võimalust arutada, kuidas nad reageeriksid neid huvitavate küsimuste korral. Jätke oma töökavasse aega, et uurida koos õpilastega legitiimseid ja rahumeelseid meetodeid, mida saaks kasutada neid huvitavate küsimuste korral.